

MEKANDAKİ KEMALİZM-I

Kurucu Kadronun ‘*Modernist İkilemi*’: Kentsel ve Kırsal

*Olgu ÇALIŞKAN**

Gerek devrimci gerek reformist, ama özünde modernist toplumsal dönüşüm ereği olan tüm siyasal hareketlerin gündeminde olmuştur kent ve köye karşı alınacak dizgesel (sistematik) tavır. Bunun temel nedeni, dönüşümün önündeki kılıgısal nedenler kadar bu iki farklı bağlamın sunduğu insan ve toplum tipidir. Bu anlamda bir yönüyle basit bir indirgemeci yaklaşımla kent, yeni toplumsal atılımların mekanı ve kentli bu atılımın aktörü iken; köy ve köylü, sürerduruma (statükoya) ve dönüşüme karşı dirence konu olagelmıştır. Bu çerçevede, sosyalist hareket dünyada kendi içinde farklı deneyimler edinmekle birlikte, asıl olarak kent ve kırsal arasındaki ayrımı üretim ilişkileri temelinde ortadan kaldırmaya yönelik bir genel tavır takınmıştır. Sovyet planlamasında kentsel planlama, bu ayrımı azaltıcı bir araç olarak kullanılırken; sanayinin dışsallaştırılması (desantrile edilmesi) ile süreç hızlandırılmıştır. (Reiner & Wilson, 2002: 186-187)

Buna karşın tutucu ideolojilerde kente ve kentleşmeye karşı genel bir tavır görülmektedir. Çünkü kentler, rahatlıkla totaliter kontrol düzeneklerinin dışına çıkabilen, sistem dışı akımların çıkış noktası olabilen, içinde çeşitliliği ve çoğulculuğu barındırabilen mekanlar iken; kırsal yaşam biçimi sağlıklı, temiz ve benzeşik (homojen) bir yapı sunar. Kontrolü kolaydır, nüfus artışı hızlıdır ve sistem dışı hareketlere karşı istemsizdir. Bu anlayışla, özellikle 1. Dünya Savaşı’ndan sonrasında Avrupa’da kurulan faşist rejimler kentleşmeye karşı ortaya koydukları uygulamalarla ilk ‘*köycülük*’ hareketlerinin tutucu biçimini sergilemişlerdir. Örneğin İtalya’da 1931 yılında çıkarılan bir yasa ile nüfusu 25.000’den fazla yerleşimlere göç yasaklanmış ve kırsal nüfusu durağanlaştırmaya yönelik önlemler alınmıştır. (Tekeli, 1980: 29)

Bu genel giriş, Kemalist Devrim’i kent ve kırsal, ‘*şehircilik*’ ve ‘*köycülük*’ genel kavramları bağlamında konumlandırabilmek içindir. Nitekim, bu nitelikte bir öncül çözümleme yapılmaksızın dönemin yerleşim politikaların, mekansal stratejilerinin ve bunların arkasındaki erekselliğin yorumlanabilmesi güçtür. Burada amaç, Kemalizm’in ideolojik içeriğini belirginleştirmekten çok, dönemin ‘*mekandaki modernizm*’ çabasını kent ve kırsal özelinde belirginleştirmektir.

Burada ayrıntılandırılmamakla birlikte, konu hakkındaki iki farklı Kemalizm yorumuna değinmekte yarar vardır. Bunlardan ilki Kemalizm’in köycü bir kalkınma ideolojisi olduğu yönündeki görüştür ki; bu da kendi içinde iki farklı bakışa sahiptir. Bunlardan birincisi Kemalist Devrim ile çıkışı kırsal alan olan toplumsal örgütlenmeye dayanan toplumcu hareketler arasında koşutluk arayan yaklaşım iken; ikincisi söyleminde kırsal öncelik veren dönemin faşizan rejimleri ile Kemalist rejimi bağdaştıran bakış açısidir. İkinci temel yaklaşım ise, bir modernite projesi olan Kemalizm’in az gelişmiş bir coğrafyada kentli insan tipini yaratmayı amaçladığı ve özünde ‘*kentten yana*’, ‘*kentli*’ bir ideoloji olduğu yönündedir.

* *Şehir Plancısı, ODTÜ Fen Bilimleri Enst. Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Öğr.*

Bu iki bakış açısından bağımsız olarak sorunu ideolojik önyargıdan uzak ve nesnel bir yaklaşımla değerlendirebilmek için dönemin söylem ve uygulamalarına dayanak oluşturan toplumsal koşulları ortaya koymakta yarar var.

Cumhuriyetin kuruluş aşamasındaki nüfus 12 milyon beş yüz bindir. 1927 yılında yapılan ilk sayım sonuçlarına göre ise 13. 648. 000 olan toplam nüfusun yalnızca %24.2'si nüfusu on bini aşan kentsel yerleşimlerde yaşamaktaydı. (Kongar, 1997: 397) Feodal ilişkilerin ağır bastığı kırsal kesimde köylü topraksız, reforma yönelik siyasal ve sosyal koşullar yetersizdir. 1929 yılında baş gösteren ekonomik bunalımın ulusal düzeyde yükünü ise köylü ve tarım kesimi çekmektedir. (Yarasimos, 1992: 86-89) Sanayileşmeyi ulusal kalkınma için çıkış noktası olarak gören kurucu kadronun, sanayiye altyapı hazırlayacak tarım kesiminden vazgeçmesi ise olanaksızdır.

Mevcut sosyal örüntü yüzde yetmiş beş gibi açık bir oranla orta sınıf köylü kesimden yana bir dağılım gösterirken; kalkınma ve aydınlanma projesinin öncelikle köyden başlaması için daha nesnel bir gerekçe düşünülemez. Nitekim **M. Kemal**'in 1 Mart 1922 tarihli meclis açış konuşmasındaki “*Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi, hakiki müstahsil (üretici) olan köylüdür.*”¹ sözü daha sonra yasama geçirilecek ‘köycülük’ uygulamaları için bir savsöz (slogan) durumuna gelecektir.

Sonrasında dünyanın önde gelen kırsal aydınlanma deneyimlerinden biri haline gelecek Köy Enstitüleri’ne de öncülük edecek ‘köycülük’ akımını **C. O. Tütengil**, “Halkçılığın; köy ve köy sorunlarına yönelen bir türü” olarak tanımlamıştır. (Tütengil, 1999: 199) **S. Kandemir**’in 1938 tarihli *1. Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi*’ne sunduğu raporda “köy davası “ olarak adlandırdığı o güne kadarki köycülük çalışmalarını, “*ne yalnız bir ziraat, ne yalnız bir terbiye, ne de sağlık, ekonomi, kültür mevzuudur. Bütün bunları ihtiva eden külli bir problemdir.*” olarak tanımlarken; aynı zamanda dönemin kırsal kalkınma politikalarının içeriğini ortaya koymaktadır. (age:200)

Aslında konuyu ‘dava’ durumuna getiren duyarlılığın nedeni, döneminde birkaç kent merkezinde yaşayanların dışındaki çoğunluk olan kırsal nüfusun o yıllara kadarki geri plana itilmişliği. **Y. K. Karaosmanoğlu**’nun *Yaban* adlı romanı ile ulusal yazında da gözler bu unutulmuşluğa çevrilirken, ‘*orada bir köy var uzakta*’ imgesi ile de kentsoylu seçkinci kadro adeta kırsal kesim karşısında günah çıkartmaktadır. Köy ütopyaları konusunda daha sonra adı geçecek **A. Z. Kozanoğlu**’nun 1933 tarihli *Ülkü* dergisindeki satırları o dönemdeki siyasal psikolojiyi yansıtır niteliktedir.

“*..Ne yazık ki bugüne kadar köylüye şairlerin hastalık kokan yaldızlı sözlerinden, ressamların beziryağı kokan renkli muşambalarından başka hiçbir yerde kıymet verilmemiştir. Köylüyü senelerden beri alkışlamıyoruz. Varını yoğunu alıyoruz. Karşılık olarak eline hiçbir şey vermiyoruz...*” (Kozanoğlu, 1933: 36)

Ancak yazında ve siyasal yaşamdaki ‘köycü’ söylemin egemenliği, dönemin ulusal kalkınma politikalarının *renği* konusunda erken bir yargıya ulaşmamıza neden olmamalıdır. Nitekim, düşün ortamındaki söz konusu ‘köycü’ yönelime karşın kent ve kır ikileminde kurucu kadronun kaba belirlenimci ve indirgemeci bir tutuma sahip olduğunu söylemek güç. Öyle ki, sözünü ettiğimiz nesnel koşullar karşısında mutlak bir ‘*kentsel*’ tercih ne kadar anlamsızsa, amacı ulusal kentsoylu yaratmak olan bir ideolojiden keskin bir ‘*köycü*’ tutum beklemek o kadar yanlıştır. Nitekim, **B. Kuruç**, dönemin ekonomi politliğini

¹ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-II, (1989) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih kurumu Basımevi, Ankara, s:240

incelediği kitabında kadronun iki temel ereği olarak barışı ve kentleri kurmayı gösterirken **Ş. Kaya**'nın kent ve çağdaş uygarlık arasındaki ilişkiyi vurguladığı şu konuşmaya gönderme yapmaktadır:

“Medeniyet ve terakki (gelişme) şehirlerin mahsulüdür. Bir milletin irfan, sanat ve ticaret membaı (kaynağı) şehirlerdir. Köylerin dağınık ve küçük olması oraya medeniyetin gitmemesi için en büyük sebeptir... Ancak büyük şehir ve kasabalar ki, milli irfan (kavrayış) ve medeniyet teessüs edebilir (kurulabilir). Şehir ne kadar büyük olursa, medeniyetin tecellisi (oluşumu) da o kadar geniş olur.” (Kuruç, 1987: 17)

M. Kemal'in işleri bakanının ortaya koyduğu çizgi, genç ulus devleti yurdun genelindeki dağınık kırsal yerleşim dokusuna yeterince ulaşamamasından kaynaklanan rahatsızlığın bir sonucudur. Çünkü devrimin tüm toplum kesimlerinde etkinleştirilmesi mekanda bütüncül bir denetimi gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede Kemalist Devrim, Anadolu'nun var olan toplumsal ve mekansal yapısını kendi özgünlüğü içerisinde yeniden kurgulamak durumunda kalmıştır. Alınan tavır, kırsal ve kentin birbirine seçenek yaratmayacak biçimde uzlaştırılması yönünde olmuştur. Bu yöndeki belirgin çizgi, **C. Köprülü**'nün 1936 tarihli *‘Büyük Şehir ve Köy Meselesi’* adlı makalesinde görülmektedir: *“..O halde şehirle köy arasında nasıl bir ahenk kuralım? Pratik sonuç şu olmalıdır: Şehirle köyü birleştirmek, diğer bir tabirle köylerde bakir yaşayan manevi ruha, yani kültüre beynelmilel (yabancı) olan ve dış ihtişamı, dış hüviyeti (yabancı kimliği) temsil eden sivilizasyon (uygarlık) unsurlarını aşılacak.”* (Köprülü, 1936: 461)

Avrupa kentleşme deneyimini yerinde görmüş kimi aydınlar ise genel yaklaşım, kentleşirken köylüyü köyünde tutacak yapısal dönüşümlerin gerekliliği yönündedir. Az önce gönderme yaptığımız makalesinde **A. Ziya**'ya ait satırlar ülkenin 1950'lerdeki hızlı kentleşme ile yaşayacağı denetimsiz kente göç süreci konusunda adeta uyarıcıdır.

“Hulasa (kısacası) köylüyü köyüne bağlayan her şeyi köyünde olmalıdır, aksi taktirde köylü kendisine verilmeyen bu hakları aramak için şehirlere hücum edecektir.. Vay o şehirlerin haline.” (Kozanoğlu, 1933: 38)

Köylüyü köyünde tutacak dönüşümün, köyde birtakım kentsel yaşam deneyimlerini yaşama geçirecek hizmetlerin götürülmesi ile gerçekleşeceğine yönelik inanç egemendir. Dünyada köycülük alanında yapılan çalışmaları inceleyerek Türkiye'ye özgü bir model oluşturmaya çalışan N. Kemal'in önerileri arasında köylünün kente bağımlılığını azaltacak “köy dükkanları”, köy kültürel kalkınması için önerdiği “köy rehberleri” bulunmaktadır. (Kemal, 1933: 118-125)

Köye yönelik uygulamada ilk olarak cumhuriyetin ilanından yalnızca beş ay sonra çıkarılan Köy Kanunu ile, köylerin tüzelkişiliklerinin anayasal olarak tanınması ile başlatılmıştır. Savaş sonrası köylerdeki üretimi artırma amacıyla vergi politikalarında köklü değişikliklerin yanı sıra kredi düzeneklerinde düzenlemelere gidilir; ancak toprak reformu gündeme gelmez. (Çetin, 1998: 215) Köy Kanunu ise, ortaya koyduğu ideolojik mekan ve toplumsal yaşam kurgusu ile başlı başına irdelenmesi gereken bir yasadır. Yasa maddeleri bütünde örnek bir köyü modellemektedir. Bu modelde belirleyici olan, dağınık mekan örüntüsü yerine odaklılık (merkezilik) ve toplumsal yaşamda ortaklaşacılık (kolektivizm)'dir. Toplumsallık, mekanda günlük yaşam pratiği ve kullanım hakları üzerinedir. Buna göre, yasa ile köyün ortasında ve olanaklı olmazsa yakın çevresinde bir meydan açmak, her köylünün ağaç dikeceği ortak mülkiyete ait köy korusu, köy tarım

alanlarını sulamak için *ortaklama*ⁱⁱ ark, değirmen yapmak, '*köy namına*' ekilecek tarlaların ürününün imece yöntemi ile toplanması, ardından gelirinin köy sandığına yatırılması zorunlu ve isteğe bağlı değişimler öngörülmektedir.ⁱⁱⁱ Bugün köylerimizde geçerli olan günlük yaşam pratikleri göz önünde bulundurulduğunda söz konusu yasa için, bir hukuksal tüzük tanımlamasından öte ütöplast bir toplumsal kurgu olarak yorumlanabilecek nitelikte olduğu belirtilebilir.

Cumhuriyet yönetimini köy yapımına yönelten öncelikli neden, Türk-Yunan Mübadele Antlaşması ile Anadolu'ya gelen çok sayıda göçmenin yerleştirilmesi sorunu olmuştur. Buna göre Cumhuriyet'in ilk on yılında '*Numune Köy*' adı verilen Antalya, Samsun, İzmir, Bilecik, Mersin ve Ankara'da altmış dört ayrı örnek köy yapılmıştır. (Kozanoğlu,1935: 203) Söz konusu süreç, mimar **Z. Sayar** tarafından '*iç kolonizasyon*' olarak tanımlanmaktadır.^{iv}

Bugün ütopya olarak nitelenebilecek Köy Kanunu'nun uygulanma aşamasının on yıllık sürede son derece başarılı olduğu söylenebilir. Buna göre devlet desteksiz, köy bütçesi ile 2.746 köyde su tesisatı, 6.961 köyde konuk odası, 664 köyde konak, 24 köyde pazar yeri, 211 meydan yeri ve 19 hamam yapılmıştır. Bütünöyle köylü ortaklaşa emeği ve akçalı olanağı ile 28.000 km uzunluğunda yol ve 921 köprü yapılırken 121 köprü onarıma uğramıştır. (Çetin,1998: 239)

Bununla birlikte, söz konusu kırsal imar hareketini, günümüzde insan etmenini göz ardı eden kalkınma paradigmasından ayrı değerdendirmekte yarar var. Nitekim, dönemin kırsal kalkınma atılımının iki farklı ayağı olarak imar ve köylüyü yetiştirme birlikte ele alınmaktadır.^v Cumhuriyetin onuncu yılından başlayarak köylerde ücretsiz dağıtılmak üzere *Yurt Gazetesi* yayımlanmaya başlanmış; Halkevleri'nde Köycölük Kolları kurulmuştur. 1937 tarihli Köy Eđitmenleri Kanunu ile, yetiştirilen köy öğretmenlerinin kimliği Yurt Gazetesi'nde řu şekilde belirtilmektedir: "*Yeni öğretmen, devletin köy için düşündüklerini gerçekleştirmek, Köy Kanunu'nu tatbik etmek ve bir cümle ile **Kemalist köyü** yaratmak için cihazlanmış ve hazırlanmış olarak köye gönderilmektedir.*" (age:218)

N. Kemal'in "*köy misyoneri*" olarak tanımladığı köy öğretmenlerinin bir önemli işlevi de gittikleri köylerin ekonomik, etnik ve kültürel yapılarını inceleyerek Ülku ve diğer Halkevi dergilerinde yazılarıylat tanıtmaktır. (age) Bu çalışmalar köy sosyolojisi çalışmaları için önemli birer veri olmakla birlikte, döneminde '*köylüyü anlama*' çalışması olarak köy yapım süreci ile bütünleştirilememiş olması büyük bir eksikliktir. Nitekim, yabancı uzmanlarca ortaya konan ve 1920'lerin Alman toplu konut projeleri olan Siedlung'lardan esinlenen konut projelerinde tüm köyler için geçerli olan '*ideal tip*' geliştirme çalışmaları eleştiriye uğramıştır.^{vi} (Nalbantoğlu:1999:158) Yöneltilen eleştiriler, özellikle yurt dışından gelen mimarlarca oluşturulan mekan kurgusunun Türk köylüsünün sosyo-kültürel yapısı ile uyuşmadığı yönündedir. Bu bağlamda konuyla ilgili olarak Ülku dergisinde aktarılan diyalog, eleştirileri destekler niteliktedir:

Anadolu'da kurulan bir köy yetkililerce ziyaret edilmektedir. Heyetin içinde yer alan mimar **A. Ziya**, yaşlı bir köylüye yaklaşıp ve köyünden memnun olup olmadığını sorar.

ⁱⁱ Deyim yasa metnine aittir.

ⁱⁱⁱ Köy Kanunu için bkz: http://www.yargitay.gov.tr/bilgi/kanun_liste/PC1442.HM3.text.html

^{iv} bkz. Sayar, Z., "*İç Kolonizasyon*", Arkitekt, , 1936-2, s:46-51

^v bkz. Kırımlıoğlu, R., "*Köyde Yetiştirme ve İmar*" İkinciteşrin 1933, Ülku, s:344-350 Bu makale, sonrasında 1970'lerde gündeme gelecek "*köy-kent*" projeleri ile geçerli olan "*merkez köy*" kavramının o dönemde dile getirilmesi açısından özğün önem taşımaktadır.

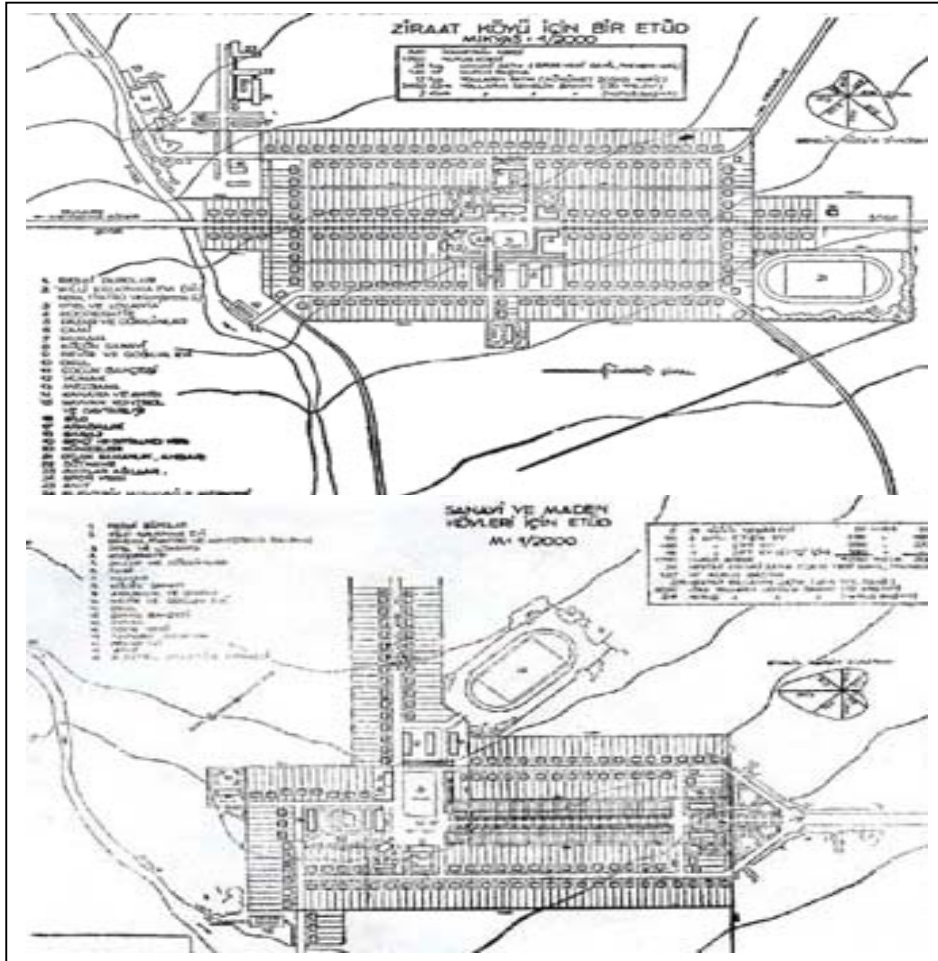
^{vi} Bkz. Kozanoğlu, Z., "*Köy Evleri Proje ve Yapıları İçin Toplu Rapor*", Arkitekt, 1935_7-8, s:203-206

İhtiyar Gazi'ye ve devlete dua ettikten sonra yakınmalarını sıralar. Son yakınma konusu ilginçtir: "...Bahçemiz de çok ufak, biz bahçeye çiçek ekmeyiz ki, yiyecek ekeriz."

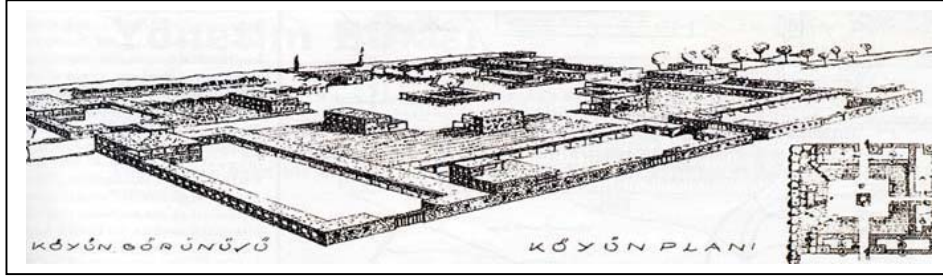
A.Ziya: "Ama birlikte kullanacağınız bahçe var ya?!.."

Köylü mimarın yüzüne acıyormuş gibi bakar ve; "Birlikte bahçe olur mu evlat?" der. (Kozanoğlu, 1933: 335)

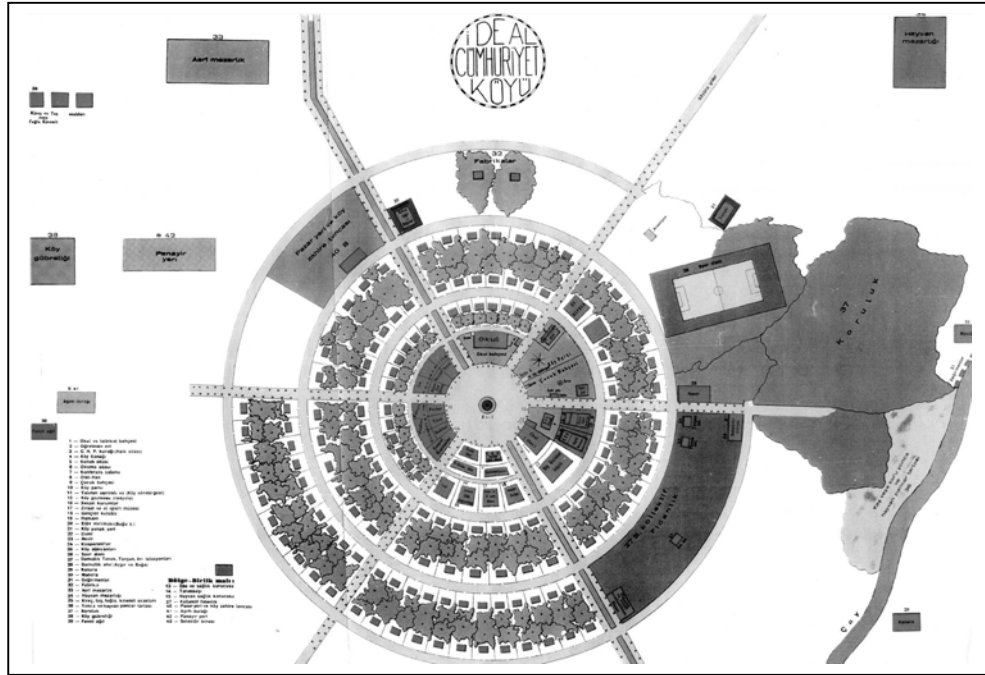
Köylünün yanıt olarak ortaya koyduğu soru, aslında özel toprak mülkiyetini neredeyse 'kutsal' olarak kabul eden Anadolu köylüsünün ortak mülkiyete olan (common good) olan yabancılığının anlatımıdır. Buna göre, söz konusu projelerin özel ve kamusal alan sıradüzeni (hiyerarşisi) bağlamında yerele duyarsız kaldığı düşünülebilir. Aslında bu 'duyarsızlığın' Köy Kanunu ile sınırları çizilen, dönüşüme yönelik bilinçli bir seçimin sonucu olduğu da savlanabilir. Tüm bu deneyimleme süreci içerisinde konuyla ilgili düşünsel çalışmalar da yoğunluk kazanmıştır. Bu anlamda, bu dönemde ortaya konan "köy ütopyaları", Türk düşün tarihi içinde son derece değerli çalışmalardır. Nitekim U. Tanyeli'ye göre Türkiye'nin ütöplast düşünce alanında gösterdiği genel atalet yalnızca köy ve köylü söz konusu olduğunda bu çalışmalara aşılmıştır. (Tanyeli, 2001:86)

Köy ütopyalarının başlıcaları **N. Demirağ**'ın ziraat, maden ve sanayi köyü tasarısı (1940), **A. Z. Kozanoğlu**'nun "*Benim Görüşümle Köy*" tasarısı (1933) ve **K. Dirik**'in hazırladığı. "*İdeal Cumhuriyet Köyü*" tasarısı planıdır. (age) Bu planların ortak özelliği, Rönesans sonrası dönemde üretilmiş tüm ütöplast planları gibi özeksel, geometrik, simetrik, ve duruk (statik) bir mekansal tasarım yaklaşımının eseri olmasıdır. Özeldede kendi içinde ayırmsallaşmaya izin vermeyen, kamusal odağın vurgulandığı bu tasarımlarda aynı zamanda belirgin bir şekilde toplumsallığın yeniden üretimi ilkesi kendini göstermektedir.

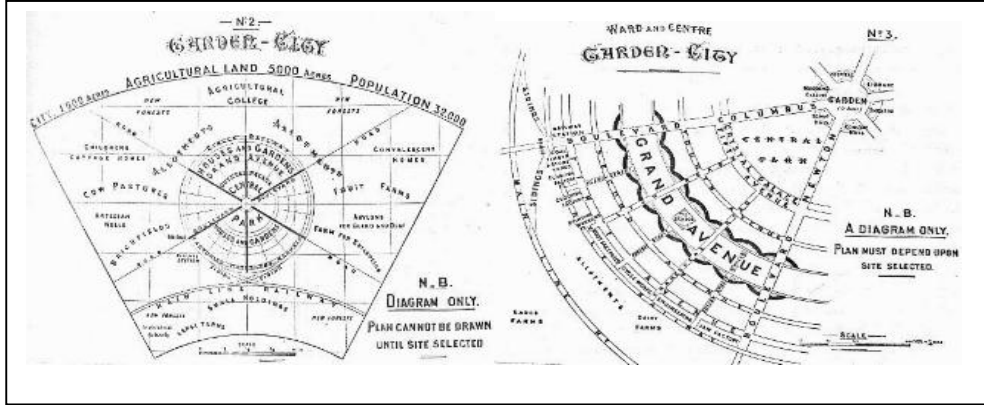
Şekil 2. A. Z. Kozanoğlu'nun "*Benim Görüşümle Köy*" adlı tasarımının izometrik görünüş ve planı (1933) (Kozanoğlu, 1933: 38)

Şekil 3. Kazım Dirik tarafından hazırlanan "*İdeal Cumhuriyet Köyü*" plan şeması (1937)^{vii}

^{vii} bkz. İnan, A., (1972) Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı-1933, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara (ek)

Bunlardan, özellikle Trakya Umumi Müfettişi olan ve bölgede köycülük adına çok sayıda çalışma yapmış **K. Dirik**'in hazırladığı “*İdeal Cumhuriyet Köyü*” planı, bireycilik ile toplumsallık ve kır ile kent arasında bir uzlaşma arayan İngiliz ütopyacı **E. Howard**'ın *Bahçe Kent (Garden City)* plan şeması ile benzerlik taşımaktadır.

Şekil 4. Ebenezer Howard'ın “*Yarının Bahçe Kentleri*” (*Garden Cities of Tomorrow*) plan şeması^{viii}

‘*İdeal Cumhuriyet Köyü*’, gösterim maddelerinde önerilen okuma odası, konferans salonu, köy parkı, ziraat ve el işleri müzesi, gençler kulübü, panayır yeri, köy söndürgesi (itfaiye), kooperatifler, köy dükkanları ve hayvan mezarlığı gibi kullanımlarla bugün bile şehircilik açısından ileri olarak kabul edilebilecek niteliktedir.^{ix}

Sonuç:

Yazımızın başında sunmuş olduğumuz çerçeveye sadık kalarak Kemalizm’in kentli mi yoksa köy çıkışlı bir ideoloji mi olduğunun net saptamasını yapmadan, konuyla ilgili bir takım ipuçlarını değerlendirmekte yarar var.

Kemalizm, az gelişmiş bir coğrafyada doğmuş ulusal bağımsızlıkçı kalkınma ideolojisidir. İdeolojinin sunduğu toplumsal program, *Anadolu Modernite Projesi*’nin bütüncül kurgusu içinde değerlendirilmelidir. Bu kurgu, bir anlamda durağan olmayan ütopyist bir düşüncenin eseridir. Ütopyası olmayan bir ideolojinin yeniden üretiminin olanaksızlığı düşünülürse, ideolojilerin her ne kadar “bilimsellik” savı taşısa da özünde ütopyacı bir karakter taşımak durumunda olduğu anlaşılabılır.

Her on kişiden sekizinin hala tarım devriminde yaşadığı bir ‘cemaat’ yapısından, toplumsal sorumluluk sahibi, seküler, eleştirel bir birey tip; demokratik, üretken ve dinamik bir ‘cemiyyet’, bir açık toplum yaratma ideali, Kemalizm’in bütüncül kurgusu, ütopyasıdır. Bu ütopyayı uygulanabilir yapan, ideolojinin ‘parçacıl’ problem çözücü toplum mühendisliği yaklaşımıdır.

Bu çerçevede bütüncül tasarımın uygulanması, planlı bir dizgede ve çıkış noktasını içinde bulunduğu bağlamdan alan ilke ve strateji bütünüyle gerçekleştirilmiştir. Kemalizm

^{viii} bkz. <http://www.rickmansworthherts.freemove.co.uk/howard1.htm>

^{ix} bkz. İnan, A., (1972) Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Birinci Sanayi Planı-1933, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara (ek)

yorumunu bütünüyle onaylamamakla birlikte CHP genel sekreteri **R. Peker**'in parti kurultayında yaptığı konuşmadaki satırlar, dönemin ideolojik yöntemini açıklar niteliktedir.

“Parti, bütün doktrin ve prensiplerinde, baştan bugüne kadar kurduğu ve kovaladığı yolları her hangi bir nazariyecilikten (kuramcılık) değil, hayattan, hayatın kendisinden ve bizi etrafılayıp kuşatan, kaplayan, özel ve genel şartların heyeti umumiyesinden (genelliğinden) alıp tespit etmiştir.”^x

Bu anlamda, bir süredir Aydınlanma 1923 grubunun gündeme getirdiği ideolojide parçacılık ve bütüncülük kavramları konumuz açısından da gündemdedir. Nitekim, Kemalizm'i parçacıl bir toplum mühendisliği olarak yorumlayanlar, onun salt problem çözücü işlevini ön plana çıkarıp ideolojiyi bütünüyle yararsal (pragmatik) temellere dayandırma yanlışına düşmektedirler. Bu yaklaşımla dönemin köy projeleri, basit birer imar işlemi ve uygulamacı (teknisist) bir çaba olarak yorumlanabilir. Karşıt bir yaklaşım; yani parçacıl uygulamalara bakmaksızın salt bütüncül söylemlerle ideolojiyi tanımlama yöntemi, çoğunlukla kırsal kalkınma projeleri ön plana çıkan kurucu kadroyu 'köycü' ya da büyük kentlerde halka kentli/kentsoylu davranış kalıplarını aşılama çalışmaları ve bu yönde bir söylem geliştiren ideolojiyi 'kentli' olarak tanımlayıvermektedir.

Bu noktada bizim yaklaşımımız, bütünde parçacıl, modernist bir toplum mühendisliği projesi olan Kemalizm'in uygulama şansı bulduğu dönemde, kırsal alandaki mekansal ve sosyal yapının dönüşümünde büyük atılımlar yaptığı; ancak bu durumun onun 'köycü' bir karakterde olduğu savı için yetersiz olduğu yönündedir. Aksi halde dünyada eşine az rastlanır şekilde bozkırdan başkent yaratmış bir dönemin kadrosuna haksızlık etmiş olmaz mıyız?

KAYNAKLAR

1. Çetin, T., (1998) “Cumhuriyet Döneminde Köycülük Politikaları: Köye Doğru Hareketi” 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Türkiye İş Bankası-Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul, s: 213-230,
2. Çetin, T., (1998) “Modern Türkiye Yaratma Projesinin Orijinal Bir Boyutu: Örnek Köyler”, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Türkiye İş Bankası-Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul, s:231-240,
3. İnan, A., (1972) Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı-1933, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,
4. Kemal, N., “Bir Köycülük Projesi Tecrübesi”, Ülkü, Eylül 1933, s: 118-125,
5. Kongar, E., (1997) İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi, İstanbul,
6. Kozanoğlu, A. Z., “Cumhuriyet Köy Yapımı” Ülkü, 1933, c-2, sayı:7, s: 333-335,
7. Kozanoğlu, A. Z., “Köy Evleri Proje ve Yapıları İçin Toplu Rapor”, Arkitekt, no:7-8, 1935, s: 203-206,
8. Kozanoğlu, A. Z., “Köy Mimarisi”, Ülkü, Ağustos 1933, s: 37-40,
9. Köprülü, C., “Büyük Şehir ve Köy Meselesi”, Ülkü, Ağustos 1936, s: 459-462,
10. Kuruç, B., (1987) Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi, Bilgi Yayınevi, Ankara,
11. Nalbantoğlu, G. B., “Sessiz Direnişler Ya Da Kırsal Türkiye İle Mimari Yüzleşmeler”, Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik (ed. Bozdoğan, S. & Kasaba R.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s:153-167,
12. Reiner, T. A., & Wilson R. H., (2000) “Sovyet Kentinde Planlama ve Karar Alma Süreci: Rant, Toprak ve Kent Biçimi” 20. Yüzyıl Kenti, (ed.) Duru, B., & Alkan A., İmge Kitabevi, Ankara, s:173-214,
13. Tanyeli, U., “Cumhuriyetin Köy Ütopyaları”, Arredamento Mimarlık, 2001/05, s:86-88,
14. Tekeli, İ., (1980) “Türkiye'de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri”, Türkiye'de İmar Planlaması (ed. T. Gök), ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, s: 8-112,
15. Tütengil, C. O., (1998) “Köycülük Üzerine” 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Türkiye İş Bankası-Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul, s:199-212,
16. Yerasimos, S., (1992) Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, Belge Yayınları, İstanbul.

^x CHP 4. Büyük Kurultayı'nda Partinin Yeni Programı İçin Recep Peker'in Söylevi, Ülkü, Haziran 1935, sayı:28, s: 247-259